

UOT 373.3/5.

Əliyənnağı Məhəmmədağı oğlu Məhərrəmov
dosent

Dilarə Elbrus qızı Alışova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

VI SİNİFDƏ BIOLOGİYANIN TƏDRİSİNDƏ ŞAGİRDLƏRDƏ ELMİ DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN FORMALAŞDIRILMASI METODİKASI

Алийаннаги Магомедтаги оглы Магеррамов
доцент

Диляра Эльбрус гызы Алышова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ УЧЕНИКОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ БИОЛОГИИ (VI КЛАСС)

Aliyannagi Magomedtagi oglu Maharramov
assistant professor

Dilara Elbrus Alyshova
State Pedagogical University of Azerbaijan

METHODS OF FORMATION OF SCIENTIFIC OUTLOOK ON STUDENTS IN TEACHING BIOLOGY COURSE (VI CLASS)

Xülasə: Məqalədə böyüməkdə olan gənc nəsə biologiya elminin əsaslarını dərinədən öyrətmək, onları bilik, bacarıq və vərdişlərlə silahlandırmaq, hərtərəfli elmi dünyagörüşü formalaşdırmaq məktəb və müəllimlərin əsas vəzifələri olması əsaslandırılır. Göstərilir ki, hər bir müəllim tədris prosesində şagirdlərdə elmi dünyagörüşü tərbiyə etməyin metodlarından istifadə etməyi bacarmalıdır, bu zaman fəal təlim metodlarına üstünlük verilməlidir.

Açar sözlər: *elmi dünyagörüşü, təfəkkür, bioloji biliklər, təlim nəticələri, metodika, qonur və qırmızı yosunlar, fəal təlim.*

Summary: The article basically teaches the growing young generation about the basics of biological science, arming them with knowledge, skills and habits, forming a comprehensive scientific outlook for school and teacher. It is pointed out that each teacher should be able to use the methods of educating the students in the process of raising, in which the methods of active learning should be preferred.

Key words - *scientific outlook, thinking, biological knowledge, training results, methodology, brown and red algae, active training.*

Резюме: Статья в основном знакомит подрастающее поколение с основами биологической науки, вооружая их знаниями, навыками и умениями, формируя всеобъемлющий научный взгляд на школу и учителя. В статье указывается, что каждый учитель должен иметь возможность использовать методы обучения в процессе воспитания, и предпочтение следует отдавать интерактивным методам обучения.

Ключевые слова: *научный взгляд, мышление, биологические знания, результаты обучения, методология, бурые и красные водоросли, активное обучение.*

Müasir biologiya elmi təbiətşünaslıqda metodoloji, etik və sosial istiqamətlərdə aparılan aparıcı rol oynamaqla dünyagörüşü, ümumme- ideoloji mübarizənin mərkəzində durur. Hazırda

təbiətşünaslıq, ictimai elmlər və praktika arasındakı sərhəd yaradan problemlər (həyatın mənşəyi, insanın əmələ gəlməsi, ətraf mühitin mühafizəsi, gen mühəndisliyi və s.) ətrafında ideoloji mübarizə getdikcə kəskinləşir. Belə bir şəraitdə böyüməkdə olan gənc nəsəl elmin əsaslarını dərinlən öyrətmək, onları bilik, bacarıq və vərdislərlə silahlandırmaq və hərtərəfli elmi dünyagörüşü formalaşdırmaq məktəb və müəllimlərimizin qarşısında duran əsas vəzifədir.

Ölkəmizdə həyata keçirilən məktəb islahatının tələblərinə uyğun olaraq, ümumtəhsil məktəblərində təlim-tərbiyə metodları təkmilləşdirilir, tədris olunan fənlərin proqram və dərslikləri elmin yeni nailiyyətləri ilə zənginləşdirilir. Bu gün ümumtəhsil məktəblərimizin vəzifəsi elm və istehsalatın müasir inkişaf səviyyəsinə uyğun biliklərlə silahlanmış geniş elmi dünyagörüşünə, politexnik hazırlığa və peşə vərdislərinə malik gənclər hazırlamaqdan ibarətdir.

Bütün bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi, şagirdlərin ümumtəhsil hazırlığının təkmilləşdirilməsini və təlim-tərbiyə prosesinin səviyyəsini yüksəltməyi tələb edir. Ümumtəhsil məktəblərində elmlərin əsaslarının öyrənilməsi dialektik materializmin əsaslarının dərk olunmasına, dünya realist baxışlarının inkişafına gətirib çıxarmalıdır. Buna görə də hər bir müəllim tədris prosesində şagirdlərdə elmi-dünyagörüşü tərbiyə etməyin metodlarından istifadə etməyi bacarmalıdır.

Biologiyanın öyrənilməsində hər bir fundamental bioloji anlayış (həyat, təkamül, ontogenez) şagirdlərin təfəkküründə formalaşaraq nəzəri ümumiləşməyə çevrilir. Bu prosesin gedişində anlayışların dünyagörüşü, metodoloji və praktik əhəmiyyəti aşkara çıxır.

Biologiyanın (VI sinif) tədrisinin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri şagirdlərdə elmi dünyagörüşünü formalaşdırmaq, milli tərbiyə aşılamaq, onları təbiətə məhəbbət hissi ruhunda tərbiyə etməkdən ibarətdir. Elmi dünyagörüşünün formalaşdırılması isə yalnız elmi biliklərə yiyələnmək, elmin əsaslarını dərinlən öyrənmək nəticəsində mümkün olur.

Təhsil sahəsində təlim-tərbiyənin səmərəliliyini təmin etmək, onu dünya standartları səviyyəsinə qaldırmaq fəal təlimə keçilmədən çox

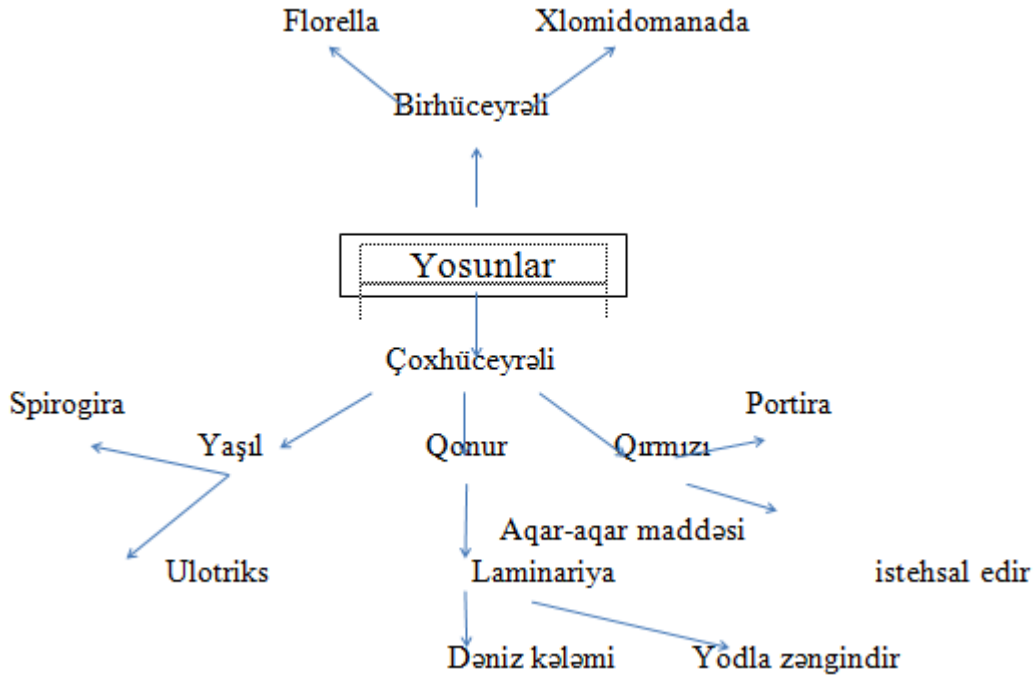
asılıdır. Fəal təlimə keçmə təlimin strukturunu, məzmununu, forma və metodlarını yeniləşdirməyi, müasirləşdirməyi tələb edir. Müasir təlimi səciyyələndirən yeni struktur, məzmun və forma ilə yanaşı, müasir metodlar, yeni təlim texnologiyaları-interaktiv təlim metodları artıq məktəblərimizdə geniş istifadə olunur. Müasir dövrdə ən demokratik metod hesab edilən fəal təlim üsulları ilə işləmək üçün müəllimin şəxsi keyfiyyətləri, təşkilatçılıq qabiliyyətləri, bioloji bilik (bu zaman həm də digər fənlərə dair biliklər də nəzərdə tutulur) səviyyəsi və s. əsas şərtidir. Fəal təlim metodu yeni biliyin kəşfi məqsədi ilə tədqiqatın aparılmasına əsaslanır. Bu metodlar müəllim şagird əməkdaşlığını reallaşdırır, onları konstanktiv qarşılıqlı hərəkətə alırdır, dərstdə psixoloji iqlimi sağlamlaşdırır, xoş əhval yaradır. Fəal təlim metodlarının üstünlüklərini nəzərə alaraq, onları biologiya (VI sinif) üzrə müxtəlif mövzuların tədrisinə tətbiq etmək üçün geniş imkanlar var. Biologiya (VI sinif) üzrə mövzuların tədrisində yeni təlim metodlarının tətbiqi şagirdlərə yeni bilik vermə məsələlərində, həm də onları iradi, əxlaqi, əqli, estetik, mədəni hüquqi dəyərlər yönündə inkişaf etdirib formalaşdırır, yeni mövzunun daha yaxşı mənimsəməsinə şərait yaradır. Təlimin nəticələri yalnız o zaman səmərəli hesab edilə bilər ki, öyrətmə metodları şagirdlərin təfəkkürünün, dərk etmə imkanlarının genişlənməsini və elmi dünyagörüşünü təmin edə bilsin. Bu tələblər nəzərə alınmaqla dərstdə elə optimal təlim metodlarına istinad edilməlidir ki, onlar öz-özlüyündə yeni biliklərin müstəqil mənimsənilməsinə, produktiv və yaradıcı təfəkkürün formalaşmasına təminat yaratmış olsun. Mövzunun məqsədinə uyğun metodun seçilməsi əsas məsələlərdən biridir.

Mövzunun daha yaxşı qavranılması, şagirdlərin mövzunu daha yaxşı mənimsəməsi üçün “Qonur və qırmızı yosunlar. Yosunların əhəmiyyəti” mövzusunun tədrisi zamanı istifadə edilə biləcək metodların bir neçəsini nəzərdən keçirək. Biologiya (VI sinif) kursunun tədrisində fəal təlim metodlarından daha geniş istifadə olunan, vaxta və zəhmətə qənaət edilməsinə imkan verən metodlardan biri klaster metodudur.

VI sinifdə biologiyanın tədrisində şagirdlərdə elmi dünya görüşünün formalaşdırılması metodikası

Bu metodun köməyi ilə şagirdlər və-tənimizin bitki örtüyü ilə tanış olurlar. Bitkinin müxtəlifliyini öyrənərək müəllim “yosunlar” açar sözündən istifadə edir, lövhədə və ya iri həcmli kağızın ortasında “yosun” sözünü yazır. Şagirdlərə bu sözdən yaranan fikirlərini şaxələrdə yazmağı təklif edir. Sxemdə çoxlu məlumatlar yazılır. Müəllim təklif edir ki, yazılanları diqqətlə oxuyun, yosunlara aid olanların altın-

dan xətt çəkin. Beləliklə, mövzuya aid olanlar şagirdlər tərəfindən ayrılır. Hər şagird bir kartoçkanı götürür və növbə ilə bitkilərə dair məlumat verir. Belə əyləncəli oyunlar dərstdə məktəblilərin yorulmasının qarşısını alır, onların dərse marağını artırır, fəallığını yüksəldir. Belə dərslərdə sakit, passiv şagird olmur, müəllim və şagirdlər yorulmurlar, əksinə əhval ruhiyyələri yüksəlir.

Dərs o zaman fayda gətirir ki, şagirdlərdə maraq doğursun, onları diskussiyaya girməyə sövq etsin. Bu cür dərs təkcə canlı və maraqlı keçməklə qalmayacaq, o həm də şagirdlərə bütün ömürləri boyu onlar üçün faydalı olacaq sərbəst düşünmə vərdişləri aşılayacaq. Bütün bunları nəzərə alaraq biologiya (VI sinif) kursunun tədrisində şagirdlərdə elmi dünyagörüşünü formalaşdırmağın səmərəli yolu kimi ümumtəhsil məktəblərində dünya standartlarına cavab verə biləcək yeni metodik düşüncə tərzini, interaktiv metodlardan istifadə lazımdır.

Dərslərin bu cür qurulması zamanı şagirdlər canlı və cansız təbiət amillərini, onların vəhdətini öyrəndikdə təbiətdə bütün hadisələrin təbiət qanunları əsasında baş verdiyini və təbiətdə heç bir fəvqəladə qüvvənin olmadığını dərk edirlər. Kursun sonunda hər bir sinif şagirdi mühit şəraiti ilə canlı təbiətin vəhdətini müşahidə-

lər və təcrübələr əsasında izah etməyi, nəticə çıxarmağı bacarmalıdır.

Biologiya (VI sinif) kursunun tədrisində şagirdlərdə elmi dünyagörüşünün formalaşdırılması zamanı həmçinin ekoloji və estetik tərbiyənin aşılanması üçün də geniş imkanlar açılır. Kursun tədrisi prosesində şagirdlərin qazandıqları biliklər xeyli dərinləşdirilir və ümumiləşdirilir. Belə bir nəticəni qeyd etmək olar ki, şagirdlərin elmi dünyagörüşünü inkişaf etdirmək məqsədilə elmin əsaslarını nəzəri və praktik cəhətdən öyrətmək və şagirdlərin idrak qabiliyyətini inkişaf etdirmək vacibdir.

Dünyagörüşü təlim və tərbiyə vəzifəsini yerinə yetirir. Bu baxımdan dünyagörüşünü həmişə ön planda tutmaq lazımdır. Dünyagörüşü şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında müstəsna rola malikdir.

Problemin elmi yeniliyi. Biologiyanın (VI sinif) tədrisi prosesində şagirdlərdə elmi dünya-

görüşünü formalaşdırmaq, milli tərbiyə aşılamaq, təbiətə məhəbbət hissi ruhunda tərbiyə etmək.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Biologiya kursunun (VI sinif) tədrisində şagirdlərdə elmi dünyagörüşünü formalaşdırmaq baxımından biologiya müəllimləri məqalədə verilmiş interaktiv təlim metodlarından istifadə etməklə faydalana bilərlər.

Problemin aktuallığı. Ümumtəhsil məktəblərində biologiya elmlərinin əsaslarının öyrənilməsi dialektik materializmin dərk olunmasına, dünya realist baxışların inkişafına zəmin yaradır. Buna görə biologiya müəllimi tədris prosesində şagirdlərdə elmi dünyagörüşü tərbiyə etməyin metodlarını bilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Hüseynov Ə.M., Babayev M.Ş., Məhərrəmov Ə.M. Biologiyanın tədrisinin ümumi metodikası. Bakı, 2003.
4. Hüseynov Ə.M., Məhərrəmov Ə.M. Biologiyanın tədrisinin elmi metodik əsasları. Bakı, 2015.
3. Xumar Əhmədli, Yaşar Seyidli, Nailə Əliyeva. Biologiya. 6-cı sinif: Müəllimlər üçün metodik vəsait. Bakı, 2013.
4. Hüseynov Ə.M. Orta məktəbdə biologiya tədrisinin nəzəri və metodik əsasları. Bakı, 2000.
5. İbrahimova X.Q. Biologiyanın tədrisində fəal təlim metodlarının tətbiqi (VI-VIII siniflər üçün): Ped.ü.fəls.dok. ...dis.avtoref.. Bakı, 2008.
2. Hüseynov Ə.M. Orta məktəbdə biologiyadan sinifdənkənar məşğələlərin təşkili və aparılması. Bakı, 2008.

E-mail: aliyannaqi.maharramov@gmail.com

Rəyçi: *ped.ü.fəls.dok. X.Q. İbrahimova*

Redaksiyaya daxil olub: 02.03.2018